

VÉDEKEZÉS A SZEMMEL VERÉSTŐL

Minden népnél megtalálható az a hiedelem, hogy bizonyos személyek képesek a tekintetükkel, vagy különféle mágikus cselekményekkel bajt hozni az emberekre, az állatokra, vagy az épületekre. Emiatt az emberek különböző módon védekeznek az ilyen személyek ellen: piros fonalakkal, fokhagymával, meg éles eszközöket szúrva a ház küszöbébe, vagy ilyeneket rejtve a csecsemő, illetve az ifjú pár matraca alá (rendszerint ollót, árat, tűt stb.). Házépítkezésnél, amikor fölkerül a tető, zöld ágakat tűznek ki a csúcsára, s úgyszintén a szarufára akasztják a mestereknek szánt ajándékokat is, italos palackokat, egyebeket, hogy megoltalmazzák a házat.

A mi népünkénél ismert az a szokás, hogy a ház építésekor véráldozatot hoznak: mielőtt elkezdenék a falak emelését, az alapokat meghintik áldozati kakas vagy bárány vérével. Ezzel a mágikus cselekménnyel a rontás ellen védekeznek, és ily módon a házat, s a benne lakókat a jövőben megóvják minden gonosz erőtől. Népünk körében ismert az óvó *talason*, amelynek a gyökerei a régmúlt időkbé nyúlnak vissza, amikor még emberáldozatot hoztak bizonyos építmények megőrzése végett. Egyes létesítmények vagy városok keletkezéséről legendák szólnak, melyek szerint ezek alapjába élő embereket falaztak bele. A legendáknak igazságtartalmuk is van. Az egyik ilyen legendát őrzi a Skadar várának építéséről szóló ének (*Zidanje Skadra na Bojani*), és ilyen példát találunk Ivo Andrić *Híd a Drinán* című regényében is, amelyben szintén emberáldozattal kívánják biztosítani az építkezés sikeres befejezését és a híd maradandóságát.

A cigányok a cserge felállításakor a tartócölöpöt előbb egy fiatal leány néhány csepp vérével hintik meg, ami tulajdonképpen az emberáldozatot helyettesíti. Az emberáldozat bemutatásának alapvető funkciója a föld szellemének kiengesztelése, amiért az alapok ásásával és a létesítmény felépítésével megsértik az anyagát, vagy a víz szellemének megengesztelése, amiért áthidalják annak birodalmát. Sima Trajanović ezzel kapcsolatban írja: „Az összes szerb vidéken, ha az emberek valamilyen épület alapjának az ásása mellett mennek el, különösen vigyáznak arra, hogy az árnyékuk nehogy az alapokra vetődjön, és így »befalazzák« azt, mert akkor bizonyosan meg fognak halni. Az anya fokozottan ügyel arra, hogy gyermeke ne menjen házépítésnek a közelébe.”

A *talason* szó a görög *thelosz* (felmagasztalódás a misztériumban, áldozat) szóból ered, amelyből az arab *teliszem* (bűvös tárgy), vagy a mai európai nyelv-

vek *talizmánja* is származik. Ezt az iszlám közvetítésével átvették a törökök is *t'l'sz'm* formában (védelmet nyújtó bűvös tárgy jelentéssel). Nyilvánvaló, hogy a *talason* nem szláv szó, és eredetét bizonyítja, hogy csak azokon a tájakon jelent meg, amelyek török hódoltságban voltak.

IRODALOM

- Sima Trajanović: Glavni srpski žrtveni običaji (=A főbb áldozati szokások a szerbeknél), Srpski etnografski zbornik XVII, Beograd, 1911, pg. 60.
- Dr Slobodan Zečević: Glasnik Etnografskog muzeja (=A Néprajzi Múzeum értesítője), Sveska 28–29, Beograd, 1966, pg. 287–295.
- Zenon Kosidovski: Biblijske legende (=Bibliai legendák), Beograd, 1965, pg. 80., 370.
- Dr Slobodan Zečević: Savetovanje folklorista (=Néprajzosok tanácskozása), Negotin, 1966.